

Зміст

Передмова	9
Розділ 1. Умови праці, безпеки та шкідливості у ветеринарній медицині	16
1.1. Умови праці спеціалістів ветеринарної медицини	16
1.2. Атестація робочих місць ветеринарних спеціалістів за умовами праці	33
1.3. Методологія аналізу небезпечних ситуацій у ветеринарній медицині	39
Розділ 2. Основні засади функціонування системи управління охороною праці на підприємствах ветеринарної медицини	45
2.1. Організація системи управління охороною праці у галузі ветеринарної медицини.	48
2.1.1. Задачі та функції системи управління охороною праці	48
2.1.2. Напрями працезахоронної роботи у ветеринарній медицині	55
2.2. Працезахоронні обов'язки та відповідальність на підприємствах ветеринарної медицини	62
2.2.1. Права та обов'язки спеціаліста з охорони праці на підприємстві АПК	64
2.2.2. Обов'язки з охорони праці ветеринарних працівників	72
2.3. Професійний добір ветеринарних працівників	78
2.4. Порядок проведення медичних оглядів ветеринарних працівників	84
2.5. Навчання з питань охорони праці та пропаганда безпечних методів праці	89
2.6. Адміністративно-громадський контроль з охорони праці	101

2.6.1. Вимоги до системи безперервного контролю з охорони праці	101
2.6.2. Порядок проведення контролю на підприємстві ветеринарної медицини	104
2.6.3. Організація роботи комісії з питань охорони праці	112
2.7. Порядок забезпечення працівників засобами індивідуального захисту	116
2.8. Порядок розроблення та затвердження НПАОП на підприємстві АПК	123
2.9. Гармонізація чинних НПАОП з міжнародними стандартами у галузі ветеринарної медицини	125
2.10. Документальне забезпечення функціонування системи управління охороною праці на підприємствах (установах) ветеринарної медицини	129
2.11. Оцінення рівнів професійного ризику на об'єктах ветеринарної медицини	137
Розділ 3. Соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності	144
3.1. Аналіз причин виробничого травматизму і професійної захворюваності в АПК	144
3.2. Система державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання	146
3.3. Порядок розслідування нещасних випадків та професійних захворювань у ветеринарній медицині	163
3.4. Порядок забезпечення державного нагляду за дотриманням нормативів безпеки і гігієни праці на підприємствах АПК	185

Розділ 4. Охорона праці під час проведення ветеринарно-санітарних заходів .	202
4.1. Загальні вимоги безпеки та гігієни праці під час проведення ветеринарно-санітарних заходів у тваринництві	202
4.2. Безпека праці під час проведення дезінфекційних робіт	206
4.3. Безпека праці під час проведення дезінсекційних заходів	209
4.4. Безпека праці під час проведення дератизації приміщень	211
4.5. Безпека праці під час проведення деінвазії тварин	215
Розділ 5. Методи фіксування та повалення тварин	220
5.1. Загальні вимоги безпеки щодо фіксування тварин	220
5.2. Вимоги безпеки під час фіксування та повалення коней	222
5.3. Вимоги безпеки під час фіксування та повалення великої рогатої худоби	230
5.4. Вимоги безпеки під час фіксування та повалення свиней	236
5.5. Вимоги безпеки під час фіксування та повалення овець і кіз	238
6. Безпека праці під час штучного осіменіння сільськогосподарських тварин.	240
6.1. Безпека праці під час догляду за бугаями	240
6.2. Безпека праці під час догляду за кнурами-плідниками	244
6.3. Безпека праці під час догляду за жеребцями	245
6.4. Безпека праці під час зберігання і перевезення сперми та осіменіння тварин	247
Розділ 7. Безпека праці під час клінічного дослідження тварин	251
7.1. Загальні правила поводження з тваринами під час їх обстеження	251
7.2. Вимоги безпеки під час обстеження коней	253
7.3. Вимоги безпеки під час обстеження ВРХ	255

7.4. Вимоги безпеки під час обстеження свиней	257
7.5. Безпека праці під час обстеження дрібних тварин, птиці та бджіл	259
7.5.1. Безпека праці під час обстеження собак	259
7.5.2. Безпека праці під час обстеження котів	264
7.5.3. Безпека праці під час обстеження кроликів та інших хутрових звірів	265
7.5.4. Безпека праці під час обстеження птиці	268
7.5.5. Безпека праці під час роботи із бджолами	269
Розділ 8. Безпека праці під час акушерських і гінекологічних досліджень та хірургічного лікування тварин	273
8.1. Безпека праці під час ректального дослідження тварин	273
8.2. Безпека праці під час надання акушерської допомоги	276
8.3. Безпека праці під час відділення посліду	278
8.4. Безпека праці під час лікування метритів та інших післяпологових ускладнень	279
8.5. Безпека праці під час дослідження молочної залози та її лікування	280
8.6. Безпека праці під час хірургічного лікування тварин	283
Розділ 9. Безпека праці під час патологічних і патоморфологічних діагностичних досліджень	286
9.1. Загальні вимоги безпеки на роботах з патолого-анатомічного розтину трупів	286
9.2. Вимоги безпеки до приміщень та території патолого-анатомічного розтину трупів	287
9.3. Гігієна та безпека праці під час патолого-анатомічного розтинання трупів	289

9.4. Правила поводження з інструментом та патологічним матеріалом після розтину трупів	290
9.5. Забезпечення ветеринарно-санітарного контролю за експлуатацією скотомогильників та біотермічних ям	293
Розділ 10. Вимоги безпеки та гігієни праці у лабораторіях	299
10.1. Небезпечні і шкідливі виробничі чинники у лабораторіях ветеринарної медицини	299
10.2. Вимоги безпеки під час роботи із зараженим або підозрілим на зараження матеріалом	302
10.3. Вимоги безпеки під час роботи у лабораторних боксах у разі проведення бактеріологічних і вірусологічних досліджень	309
10.4. Безпека праці під час серологічних досліджень	317
10.5. Безпека праці у разі діагностування мікозів та мікотоксикозів	320
10.6. Безпека праці під час паразитологічних досліджень	321
10.7. Безпека праці під час хіміко-токсикологічних досліджень	322
10.8. Безпека праці у разі проведенні радіологічних досліджень	327
10.9. Заходи у випадку аварій під час роботи з культурами мікроорганізмів, інфікованим матеріалом, кислотами, лугами та іншими хімічними речовинами	331
10.10. Електробезпека у лабораторіях ветеринарної медицини	334
10.11. Вимоги безпеки під час роботи на персональних комп'ютерах та іншій оргтехніці	364
Розділ 11. Організаційні засади системи пожежної безпеки у ветеринарній медицині	376
Розділ 12. Надання долікарської допомоги потерпілим на тваринницьких та ветеринарних об'єктах	405

Бібліографічний опис	432
Предметний покажчик	433
Додаток 1. Перелік НПАОП та інших документів ветеринарної медицини, які необхідні для функціонування СУОП на підприємстві ветеринарної медицини	435
Додаток 2. Інструкція з охорони праці під час ветеринарних, санітарно-профілактичних робіт та штучного осіменіння тварин	441
Додаток 3. Інфекції та інвазії, що мають епідеміологічне значення	450
Додаток 4. Засоби індивідуального захисту працівників ветеринарної медицини. Костюми захисні (протичумні)	456
Додаток 5. Правила транспортування тварин	460
Додаток 6. Закон про жорстоке поводження з тваринами	503
Додаток 7. Контрольні запитання для визначення рівня засвоєння знань з дисципліни	537
Додаток 8. Тестові завдання до розділів 4-10	541

Передмова

«Медицина оберігає людину, а ветеринарна медицина - людство!». Саме такий девіз для своєї роботи обрали лікарі-ветеринари. А охорона праці у ветеринарній медицині має оберігати лікарів-ветеринарів та інших працівників галузі від численних небезпек і шкідливостей, які мають місце на робочих місцях ветеринарних спеціалістів.

У Законі України «Про ветеринарну медицину» зазначено, що ветеринарна медицина – це діяльність, спрямована на збереження здоров'я і продуктивності тварин, запобігання їхнім хворобам та на захист людей від зоонозів і пріонних хвороб. Вона базується на наукових та практичних знаннях про фізіологію і хвороби тварин, їх профілактику, діагностику та лікування, визначення безпечності продуктів тваринного, а на агропродовольчих ринках - і рослинного походження;

Ветеринарна медицина України – це не просто обслуговувальний сегмент сільського господарства, а потужна галузь агропромислового комплексу, до якої належать діагностування, лікування, освіта й наука. Окрім того, у межах діяльності ветеринарної служби виготовляють готові ліки та їх деякі інгредієнти і субстанції, а також здійснюють ветеринарне інспектування. Відтак, на сьогодні спеціалісти галузі контролюють сільськогосподарську продукцію від виробництва (з поля, ферми) до споживача (аж безпосередньо до його столу).

Нині Державній службі ветеринарної медицини підконтрольні 2870 підприємств. На понад 1500 м'ясоперероблювальних і 400 рибооброблювальних підприємствах уведено посади офіційних

лікарів ветеринарної медицини. Лише у державних установах галузі працює понад 30 тисяч працівників. Слід зазначити, що 28 тисяч з них – це спеціалісти з вищою і середньою спеціальною освітою. Поряд з державною існує ветеринарна служба, яка обслуговує приватні аграрні підприємства. На сучасному етапі ветеринарні потреби України забезпечують майже 60 тисяч фахівців. Їх праця повинна бути безпечною та соціально захищеною.

На сьогодні служба ветеринарної медицини має достатню законодавчу базу з охорони праці, щоб убезпечити життя і здоров'я працівників. Разом з тим у Законах України «Про ветеринарну медицину» та «Про безпеку та якість харчових продуктів» питанням охорони праці спеціалістів ветеринарної медицини не приділено достатньої уваги. Безпеку праці працівників ветеринарної медицини в усіх сферах їх діяльності повинні регламентувати розроблені та впроваджені нормативно-правові акти з охорони праці – правила, інструкції, положення, регламенти, класифікатори та ін. Це стало особливо актуальним після вступу України до Світової організації торгівлі, що як наслідок вимагає узгодження (унікнення дублювання) функцій державної ветеринарної служби, санітарно-епідеміологічного нагляду, державного споживчого стандарту та працеохоронного контролю.

Постановою Кабінету Міністрів України статтю 5 Закону України „Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” (2007 р.) доповнено критеріями оцінення ступеня ризику від здійснення господарської діяльності об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду залежно від того, чи є можливість передавання: - інфекційних захворювань тварин, зокрема особливо небезпечних та спільних для людей і

тварин; - інвазійних захворювань; - залишків ветеринарних препаратів та забруднювачів через корми і в подальшому через продукцію тваринного походження до людей.

Але задачі охорони праці у ветеринарній медицині не повинні обмежуватись дотриманням нормативів безпеки праці під час проведення протиепізоотичних заходів, тобто лише впровадженням застережень проти поширення особливо небезпечних хвороб: класичної чуми та африканської чуми свиней, високопатогенного грипу птиці, сибірки, лептоспірозу та інших, які є небезпечними не тільки для тварин, а й для людей. Недостатньо працезахоронні заходи звужувати до доплат за шкідливість лаборантам, які працюють зі збудниками небезпечних хвороб. Ветеринарний лікар щодня контактує з хворими тваринами – під час навіть простого ветеринарного огляду сумирні домашні улюбленці можуть стати об'єктами підвищеної небезпеки через біль, незнайомі умови перебування тощо.

Потрібно зазначити, що ринок ветеринарних послуг в Україні характеризується дуже широким спектром виконуваних робіт. Це не лише лікувальна робота і профілактика інфекційних захворювань, а й реалізація ветеринарних препаратів, дезінфекція, ідентифікація, штучне запліднення тварин тощо. Такі роботи повинні виконувати фахівці із знаннями і сучасним світоглядом не тільки у питанні ветеринарної медицини, а й з охорони праці, зокрема випускники вищих навчальних закладів.

З боку керівництва галузі знайшла підтримку політика розвитку приватної ветеринарної служби. Багато функцій, особливо зі сфери лікувальної роботи, реалізації ветеринарних препаратів, дезінфекції та інших напрямків, надалі переходитимуть до рук приватного лікаря.

Разом з тим спеціалісти, які працюють у приватних структурах ветеринарної медицини, не повинні опинитися поза рамками дії Закону України «Про охорону праці».

Але ця форма ветеринарної діяльності активізувалась переважно у великих містах, а у сільській місцевості мережа державної ветеринарної медицини дозволяє забезпечувати стабільну епізоотичну ситуацію не лише у колективних господарствах, а й у приватному секторі. Потрібно враховувати, що об'єми надання ветеринарних послуг на селі тваринам приватного сектора суттєво вищі за дані Центрального статистичного управління щодо кількості птиці, свинопоголів'я та інших свійських тварин. Це означає, що режим роботи ветеринарного лікаря у сільській місцевості вкрай інтенсивний, а це вимагає звернути особливу увагу питанням охорони праці сільських ветеринарних лікарів.

Охорона праці не розрізняє стандарти безпеки праці для лікаря-приватника та фахівця з державних установ ветеринарної медицини. Це необхідно враховувати з огляду на те, що нагальним завданням ветеринарної медицини у нашій країні є створення на селі розгалуженої мережі як приватної, так і державної ветеринарної медицини з наданням усіх необхідних послуг (від видачі ветеринарної довідки чи свідоцтва до клінічного огляду тварин, проведення лікування й іншої роботи, яка є на селі). Оскільки власнику тварин незручно звертатись за допомогою в інший населений пункт (за 5–7 км), у кожному населеному пункті має жити і працювати або представник державної ветеринарної установи, або лікар-приватник. Разом з тим його працю часто потрібно розглядати як роботу за небезпечних чи шкідливих умов, а значить і належним чином оберігати від потенційних виробничих небезпек.

У листопаді 2001 року указом Президента встановлено День працівників ветеринарної медицини, який відзначають кожної другої неділі серпня. Але для ветеринарних спеціалістів, які майже щодня зазнають безпосередньої дії численних хімічних та біологічних небезпечних чинників (від збудників заразних хвороб до розлучених тварин), актуальним є відзначення також і Дня охорони праці (28 квітня). Метою його проведення є привернення уваги кожного роботодавця і працівника до усунення або досягнення мінімально можливого (допустимого) рівня виробничих ризиків, до профілактики виробничого травматизму і професійної захворюваності, формування загальної культури охорони праці та свідомого ставлення до цих питань. Слід подбати про належну мотивацію працівників до безпечної праці, посилити відповідальність керівних працівників, спеціалістів та інших осіб за порушення, що створюють підвищений ризик для життя і здоров'я людей...

В Україні щороку на виробництві травмується близько 10 тисяч осіб, з них майже кожний двадцятий - зі смертельним наслідком. Загалом ризик загибелі або травмування працівників у галузях національної економіки залишається значно вищим, ніж у розвинених європейських країнах. Через незадовільні санітарно-гігієнічні умови праці кожного року майже на 7 тисяч зростає кількість осіб, які одержали професійні захворювання. На відшкодування шкоди, медичну, професійну і соціальну реабілітацію потерпілих щорічно витрачають близько 2,5 млрд. грн.

Потрібно зазначити, що більшість виробничих травм і професійних хвороб трапляється через порушення трудової та технологічної дисципліни, недостатню підготовку спеціалістів з питань безпечних методів праці, відсутність контролю за

додержанням працівниками вимог охорони праці та з інших причин, що не потребують для їх усунення значних фінансових витрат.

Вирішенню цих задач сприятиме і підручник «Охорона праці у ветеринарній медицині», розроблений на допомогу ветеринарним спеціалістам у засвоєнні працезахоронних засад організації та виконання робіт в установах ветеринарного профілю.

У підручнику розглянуто питання функціонування системи управління охороною праці в установах та на об'єктах ветеринарної медицини – задачі, документальне забезпечення, навчання з працезахоронних питань, контроль безпеки та ін. Всебічно представлено діяльність Фонду соціального страхування України щодо відшкодування матеріальної шкоди застрахованим особам і членам їх сімей, відновлення здоров'я та працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків або професійних захворювань, проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих чинників.

Важливим елементом підручника є те, що у ньому детально охарактеризовано виробничі небезпечні та шкідливі чинники у сфері ветеринарної діяльності, вказано вимоги під час виконання ветеринарно-санітарних робіт. Представлено вимоги безпеки, яких потрібно дотримуватися під час огляду та лікування тварин, дослідження зразків тваринницької продукції та потенційно заразного патологічного матеріалу. Суттєву увагу звернуто на заходи щодо дотримання електро- і пожежної безпеки в установах та на об'єктах ветеринарної медицини, описано способи надання долікарської допомоги працівникам, які зазнали травм, зараження чи отруєнь.

Щоб допомогти студентам краще засвоїти та усвідомити основні працезахоронні положення, що регламентують безпеку

працівників, автори підручника намагалися його наочно проілюструвати у стислій формі блок-схемами, таблицями, графіками та рисунками, які відповідають окремим нормативно-правовим актам з охорони праці. Вважаємо, що такий підхід розширює коло осіб, яким можна рекомендувати для вивчення даний підручник, – не лише студентам спеціальності «Ветеринарна медицина», а й керівникам, спеціалістам служб охорони праці та іншим посадовим особам, які відповідають за безпеку виконання робіт на підприємствах АПК.